

SULTAN İLAHİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Altı Aylık Hakemli Kısa Makale, Araştırma ve İnceleme Dergisi

Vol./Cilt: 2, Issue/Sayı: 1, ss. x-xx, June/Haziran 2024

Nahiv Usûlünün Gelişiminde Diğer Usûl İlimlerinin Etkileri

The Effects Of Other Science Methodologies On The Development Of Grammatical Methodology

İrfan Kaya*

Sinan Arslan**

Öz

İslamiyet'in etki alanına giren milletlerle karşılıklı etkileşim halinde olduğu bir vakıdır. İslam devletinin ilk dönemlerinde Arapça olarak indirilmiş Kur'ân'ın farklı milletlere mensup insanlarca okunması ve anlaşılması sırasında çeşitli problemlerle karşılaşılıyordu. Bu problemlerden biri zamanla dilde ortaya çıkan lahn; yani dil hatalarıdır. İslam alimleri, Arap dili gramer kurallarını ortaya koyup öğreterek bu probleme çözüm üretmeyi hedeflemişlerdir. Böylece daha doğru ve düzenli bir vaziyette dil eğitimi mümkün olacak, mevcutta Arap dilini kullananların, hata yapmalarının önüne geçeceklerdi. Nahiv ilmi İslami ilimler ile doğru orantılı bir şekilde gelişim gösteriyordu. Diğer İslami ilimler gibi ilahi muradın daha iyi anlaşılması, uygulanması ve öğretilmesi gibi benzer gâyeleri bulunuyordu. Nitekim hedefleri ve coğrafyası aynı olan bu ilimlerin problemleri de benzerlik taşıyordu. Bütün ilmî mecrâlar her geçen gün yeni problemler ile karşılaşılıyordu. Bu noktada mevcut ilmî birikim yeni ihtiyaçlara karşılık veremiyordu. İlimler kendi mecrâlarında yeni hükümlere ihtiyaç duyuyorlardı. İşte bu çıkmaz, ilimler içerisinde usûl çalışmalarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ortaya çıkan usûl ile nakli hükümler bir takım akli yöntemler ile yeniden işlenerek, yeni problemlere cevap üretiliyordu. Netice olarak yeni mesele ve problemler karşısında tıkanan ilimler yerine, her mesele ve problem ile daha da gelişen ilimler ortaya çıkıyordu. Bu ilimler, akli delillerin ışığında, kümülatif olarak büyüyen bir hal almıştı. Bu sayede fıkıh ilminin yanında fıkıh usûlü, hadîs ilminin yanında hadîs usûlü, tefsir ilminin yanında tefsir usûlü, kelim ilminin yanında kelim usulü, nahiv ilminin yanında ise nahiv usûlü ortaya çıkmıştı. Ayrıca bu gelişme sürecinde etkileşim yalnızca ilimler ve usulleri arasında yaşanmamıştır. Farklı ilimlerin usulleri arasında da çift yönlü veri ve yöntem alışverişi meydana gelmiştir. Bu etkileşim örneklerine *kelam usûlü-fıkıh usûlü* yahut *hadîs usûlü-nahiv usûlü* gibi birçok örnek vermemiz mümkündür. Ancak bizler bu yazımızda özellikle nahiv usûlünün diğer usûl ilimleri ile ilişkisini ortaya koymaya çalışacağız. Öncelikle bu ilişkiyi saptamak amacıyla Suyûtî'nin el-İktirâh fî usûlî'n-nahv adlı eserinde ortaya koyduğu nahiv usulünü esas alacağız. Bu tercihin sebebi kendinden önceki nahiv alimlerinin usûl görüşlerini toplayıp bir araya getirmesi, ardından aralarında tercihte bulunarak sonuç ortaya koymasıdır. Bu özellikleri ile söz konusu eser bizlere nahiv usulü açısından kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Fıkıh usûlü, hadîs usûlü, kelâm usulü ve mantık ise nahiv usulü içerisinde arayacağımız diğer ilimleri oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı görece daha sonra ortaya çıkmış olan nahiv usulünün diğer İslami ilimlerin usûl ilimlerinden ne derece etkilendiğini tespit etmektir. Nahiv usulünün hangi ilmin usulünden daha çok etkilenmiş olduğunu tespit etmektir. Yapılan araştırma sonucunda nahiv usulünün diğer usûl ilimleri içerisinde en çok fıkıh usulünden etkilendiği tespit edilmiştir. Bu etkilenme kaynak, istilâh ve metodoloji bakımından daha belirgin olarak görülmektedir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebalı Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, irfan.kaya@bilecik.edu.tr, Orcid: 0000-0002-6169-2202

** Adalet Bakanlığı, 5905107@ogrenci.bilecik.edu.tr, Orcid: 0009-0001-1070-0540

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Xxxx Xxx. "Makale Adı". *Sultan İlahiyat Araştırmaları Dergisi (SİAD)* 1/1 (Aralık. 2023), ss. ?-? DOI: ??

Ayrıca nahiv usulünü oluşturan çoğu kavram ve yöntemin bu ilimlerden bir nüve taşıdığı ortaya çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagatı, Usûl, Nahiv, Hadis, Fıkıh, Kelâm.

Öne Çıkanlar

- Çalışma Nahiv usulü alanında Türkiye'de yapılan az sayıdaki çalışmalardan biridir.
- Çalışma Nahiv usulünün diğer usullerden ne derece etkilendiğini ortaya koyması bakımından ilk sayılabilecek niteliktedir.
- Çalışmada İslami ilimlerin usulleri toplu olarak ele alınmış ve değerlendirilmiştir.
- Çalışma nahiv usulünü Suyûti'nin *el-İktirâh* isimli eseri özelinde ele almıştır.
- Çalışmada nahiv usulünün diğer İslami ilimlerden ve mantık ilminden ne derece etkilendiği ele alınmıştır.

Abstract

It is a fact that Islam interacted with the nations within its sphere of influence. In the early periods of the Islamic state, various problems were encountered during the reading and understanding of the Qur'an, which was revealed in Arabic, by people belonging to different nations. One of these problems was the lahn (linguistic errors) that emerged in the language over time. Islamic scholars aimed to find a solution to this problem by introducing and teaching the grammatical rules of the Arabic language. In this way, language education would be possible in a more accurate and organized manner, and those who were already using the Arabic language would be prevented from making mistakes. The science of grammar was developing in direct proportion to Islamic sciences. Like other Islamic sciences, it had similar goals such as a better understanding, application and teaching of the divine will. As a matter of fact, the problems of these sciences, which had the same goals and geography, were also similar. All scientific channels were facing new problems every day. At this point, the existing scholarly accumulation could not respond to new needs. The sciences needed new rulings in their own channels. This impasse led to the emergence of usul studies within the sciences. With the usûl that emerged, the transplanted provisions were reworked with some rational methods and answers to new problems were produced. As a result, instead of sciences that were blocked in the face of new issues and problems, sciences that developed further with each issue and problem emerged. These sciences grew cumulatively in the light of rational evidence. In this way, the method of jurisprudence emerged alongside the science of fiqh, the method of hadith alongside the science of hadith, the method of tafsir alongside the science of tafsir, the method of kalam alongside the science of kalam, and the method of nahw alongside the science of nahw. Moreover, the interaction in this development process was not only between sciences and their methods. There was also a two-way exchange of data and methods between the methods of different sciences. It is possible to give many examples of this interaction, such as the usul al-theology-usûl al-fiqh or the usul al-hadîth-usûl al-nahw. However, in this article, we will especially try to reveal the relationship of the usul al-nahw with the other sciences of usul. First of all, in order to determine this relationship, we will take Suyûti's method of grammar in his work al-İktirâh fî usûl al-nahw as a basis. The reason for this preference is that he collects and gathers the usul opinions of the previous scholars of grammar and then makes a conclusion by making a choice between them. With these features, this work provides us with a comprehensive framework in terms of the usul al-nahw. The usul al-fiqh, usul al-hadîth, usul al-theology, and logic are the other sciences that we will look for in the usul al-nahw. The aim of this study is to determine the extent to which the method of grammar, which emerged relatively later, was influenced by the usul sciences of other Islamic sciences. It is to determine which science's usul

al-nahw was more influenced by the usul of other Islamic sciences. As a result of the research, it was determined that the usul al-nahw was most influenced by the usul al-fiqh among the other usul sciences. This influence is more apparent in terms of source, terminology and methodology. In addition, it has been revealed that most of the concepts and methods that make up the usul al-nahw carry a core from these sciences.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Methodology, Syntax, Hadith, Islamic Jurisprudence, Islamic Theology

Highlights

- This study is one of the few studies in the field of Nahw usul in Turkey.
- The study can be considered as the first to show the extent to which the method of Nahw usul is influenced by other methods.
- The study discusses and evaluates the methods of Islamic sciences as a whole.
- The study deals with the method of grammar in the specific case of al-Suyûtî's al-İktirâh.
- The study discusses the extent to which the method of grammar is influenced by other Islamic sciences and the science of logic.

1. Giriş

İslamın ilk yıllarında dinin yaşanması sırasında karşılaşılan problemler Kur'an-ı Kerim ve doğrudan Hz. Peygambere müracaat edilerek çözüme kavuşturuluyordu. Ancak ilerleyen zamanda farklı sorunlar ortaya çıkmakta, mevcut ilmi birikimin yeni ihtiyaçlara karşılık veremediği görülmekteydi. İlimler kendi mecrâlarında yeni hükümlere ihtiyaç duyuyorlardı. Nitekim alimler nakli delillerin kesilmesi sonucu akli yöntemler ile yeni deliller elde etmek zorunda kaldı. Nihayetinde her bir ilmin bünyesinde usûl adı verilen yeni bir disiplin meydana geldi. Ortaya çıkan usûl ile nakli hükümler bir takım akli yöntemler ile yeniden işlenerek, güncel problemlere cevap üretiliyordu. Netice olarak yeni mesele ve problemler karşısında tıkanan ilimler yerine, her mesele ve problem ile daha da gelişen ilimler ortaya çıkıyordu. Bu ilmi ortamda dilde meydana gelen çeşitli lahn hataları ile tahrifatlar sonucu âlimler bu duruma da kayıtsız kalmadı. Alimler karşılaşılan sorunlara karşı çözüm üretmek amacıyla, diğer ilimlerde uygulanan usûl ve yöntemleri Arap gramerinde de uygulamaya başladılar. Böylece nahivde de usûl ilmi gelişim göstermeye başladı. İslami ilimler, akli delillerin ışığında, kümülatif olarak büyüyen bir hal almıştı. Fıkıh ilminin yanında fıkıh usûlü, hadis ilminin yanında hadis usûlü, tefsir ilminin yanında tefsir usûlü, nahiv ilminin yanında ise nahiv usûlü ortaya çıkmıştır. Kelam ise ilgilendiği alan bakımından usûl ilmini içermesi sebebiyle bu gelişim onda ayrı bir alanda ilerlememiştir. Zira kelâm ilmi aslı itibari ile, belirlenmiş birtakım mesâili/problemleri açıklamak üzere bir vesâil/metotlar ilmi olarak ortaya çıkmıştır.¹ Ancak bahsini ettiğimiz usûl çalışmaları onun bünyesinde de olsa inceleme konumuza girmektedir. Usûl ilimlerinin gelişme sürecinde etkileşim yalnızca ilimler ve usûlleri arasında yaşanmamıştır. Farklı ilimlerin usûlleri arasında da çift yönlü veri ve yöntem alışverişi meydana gelmiştir. Suyûtî el-İktirâh fî usuli'n-nahvi adlı eserinde nahiv usûlü için kullandığı "Fıkıh usûlü, fıkıha nispet ile ne ise, nahiv usûlü de nahve nispet ile odur"²

¹ İlyas Çelebi - Hayrettin Nebi Güdekli, "Kelâm İlminin Ortaya Çıkışı ve Diğer İslâmî İlimlerle İlişkisi", *İslâmî İlimlerde Metodoloji- IV Temel İslâm İlimlerinin Ortaya Çıkışı ve Birbirleriyle İlişkileri*, ed. İlyas Çelebi (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014), 396.

² Celâluddîn Abdurrahmân es-Süyûtî, *el-İktirâh fî usuli'n-nahvi*, thk. Abdulhakim 'Atiyye, (İstanbul: Dârü'l-Beyrûtî, 2006), 15.

tanımı bu duruma örnek teşkil etmektedir. Suyûtî fıkıh ve nahiv ilimlerinin usulleri arasındaki yöntemleri itibariyle içerdiği benzerliğe dikkat çekmektedir. Bizler bu yazımızda özellikle nahiv usûlünün diğer ilm-i usûller ile ilişkisini ortaya koymaya çalışacağız. İbn Cinnî gramer alanında öncül eserler arasında sayılan el-Hasâ'is kitabını tanıtırken kelim alimlerinin, felsefecilerin, fıkıh alimlerinin ve nahiv alimlerinin aradıklarını onda bulabileceklerini ifade etmiştir.³ Bu ifade ile İbn Cinnî bahsini ettiğimiz nahiv usulü ile kelim, felsefe ve fıkıh ilimleri arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir. Bu ilişkiyi saptamak amacıyla Suyûtî'nin el-İktirâh fî usûli'n-nahv adlı eserinde ortaya koyduğu nahiv usulünü esas alacağız. Bu tercihin sebebi kendinden önceki nahiv alimlerinin usûl görüşlerini toplayıp bir araya getirmesi, ardından aralarında tercihte bulunarak sonuç ortaya koymasıdır. Bu özellikleri ile söz konusu eser bizlere nahiv usulü açısından kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Fıkıh usûlü, hadîs usûlü, kelâm usulü ve mantık ise nahiv usûlü içerisinde arayacağımız diğer ilimleri oluşturmaktadır. Bu ilimleri tercih etmemizdeki sebep ise nahiv usulünü oluşturan çoğu kavram ve yönteminde bu ilimlerden bir nüve taşıyor olmasıdır. Öncelikle nahiv usûlü gelişimde etkili olan diğer ilimlerin gelişim aşamalarına değineceğiz. Akabinde nahiv usûlü ilminin hangi noktasına, hangi ilmin temas ettiğini ortaya koyarak çalışmamızı sonlandıracağız.

2. İslami İlimlerde Usûl Disiplinlerinin Oluşumu

İslami ilimler bünyesindeki veriler belli bir noktaya gelindiğinde karşılaştıkları problemleri çözüme ulaştıramıyorlardı. İlm-in ana omurgasını oluşturan Mesâilî⁴ desteklemek ve delillendirmek amacıyla vesâilî ortaya koyma ihtiyacı duyuyorlardı. Bu sebeple İslami ilimler önceleri doğrudan uygulayıp sonuç elde ettikleri verileri birbirinden farklı yöntemlere tabi tuttular. Var olan yeni meseleler eski hükümler vasıtası ile akli ve nakli diğer yöntemler ile bir usûl içerisinde yeniden yoğuruluyor ve cevap üretiliyordu. Netice olarak yeni mesele ve problemler karşısında tıkanan ilimler yerine, her mesele ve problem ile daha da gelişen birikimli bir vaziyette ilerleyerek her geçen gün daha da büyüyen ilimler ortaya çıkıyordu. Bu doğrultuda fıkıh ilminin yanında fıkıh usûlü, hadîs ilminin yanında hadîs usûlü, tefsir ilminin yanında tefsir usûlü, nahiv ilminin yanında ise nahiv usûlü ortaya çıkmış ve hep bir arada gelişim göstermişlerdir. Nitekim bu gelişme yalnızca fıkıh ve fıkıh usulü ya da hadîs ile hadîs usulü arasında olmamıştır. Nasıl ki hadîs ilmi fıkıh ilminden etkilenmiş ise hadîs usûlü ve fıkıh usûlü arasında da bir etkileşim olmuştur. Bu etkileşim örneklerine kelim usûlü- fıkıh usûlü yahut hadîs usûlü- nahiv usûlü gibi birçok örnek vermemiz mümkündür. Ancak bizler bu yazımızda hususen nahiv usûlünün diğer ilm-i usûller ile ilişkisini ortaya koymaya çalışacağız. Öncelikle nahiv usûlü ilmine dayandıracağımız fıkıh usûlü, hadîs usûlü, kelâm usulü ve mantık gibi diğer ilm-i usullerin oluşmalarındaki sebep ve gelişim aşamalarına kısaca değineceğiz. Esas alacağımız nahiv usulü ise Suyûtî'nin *el-İktirâh fî usûli'n-nahv* adlı eserinde ortaya koyduğu nahiv usulü olacaktır. Bu tercihin sebebi kendinden önceki alimlerin ve eserlerinin konu hakkındaki görüşlerini toplayıp bir araya getirmesi ve

³ Ebu'l-Feth İbn Cinnî, *el-Hasâ'is*, thk. Muhammed Ali en-Neccâr (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1983), 1/67.

⁴ TDV İslâm Ansiklopedisi (TDV), "Mesâil" (28.12.2024).

aralarında tercihte bulunarak sonuç ortaya koymasındır. Böylece nahiv usûlünde kendisine kadar olan kitaplar içerisinde en şâmil kaynağı ortaya koymasındır. Fıkıh usûlü, hadis usûlü, kelâm usulü ve mantık ilimlerini tercih etmemizin sebebi ise nahiv usulünü oluşturan çoğu kavram ve yöntemin de bu ilimlerden bir nüve taşıyor olmasıdır. Öncelikle nahiv usulünü etkileyen diğer ilimlerin gelişmelerine değinecek akabinde bu ilimlerin hangisinin, nahiv usûl ilminin hangi noktasına temas ettiğini ortaya koymaya çalışacağız.

2.1. Fıkıh Usûlü

İslam'ın ilk yıllarında Müslümanlar herhangi bir meselenin dini hükmü konusunda şüpheye düştüklerinde bu konuyu Hz. Peygambere danışabiliyorlardı. Vefatının ardından sahabe ve alimler bu konuda Kur'ân'a ve hadislere müracaat etmeye başlamışlar ve bu kaynaklardan çıkardıkları hüküm ile amel etmişlerdir. Bu noktada Fıkıh ilmi sayesinde insanlara helal ile haramın tespiti için şer'î hüküm ortaya koyabilmekteydiler. Yaşamış oldukları dönem itibarı ile ayetlerin nüzul sebebini ve hadislerin söyleniş amaçlarını bilmeleri onların hüküm koyma noktasında zorluk yaşamamalarını sağlıyordu. Herhangi bir konu hakkında fitraten sahip oldukları doğru yanlış bilgisi ile amel edilmekteydi. Sonraki dönemlerde bu nesillerin vefatı ve İslam ile yeni tanışan kişilerin çokluğu ve farklılığı yeni bazı problemleri de beraberinde getiriyordu. Yeni ve farklı problemlerin ortaya çıkışı ve bunlar hakkında verilen bazı farklı fetvalar tehlike arz ediyordu. İşte bu sorunun izalesi için alimler uygulama birliğini sağlamak amacıyla hicri ikinci yüzyılda çalışmalara başlamıştı. Fıkıh ilmi iki bölümden oluşmaktadır; ilki Furuu'l-fıkıh yani tatbiki hukuk bölümüdür. Bu bölüm şer'i ameli hükümlerden oluşmaktadır. İkinci bölüm ise nazari hukuk olarak ta adlandırdığımız Usûlu'l-fıkıh dır. Şer'i ameli hükümlerin ortaya çıkarılışını inceleyen ve o hükümlerin elde edilme metodunu ortaya koyma çabası gütmektedir. İstilahî olarak "Müctehidin, şer'î amelî hükümleri tafsilî delillerinden çıkarabilmesi için gerekli olan kural ve prensiplerdir"⁵ şeklinde tarif edilmektedir. Ortaya çıkan metot sayesinde o ana dek karşılaşılmamış ve hakkında verilen herhangi bir hüküm olmayan fıkhi meselelerde yeni hükümler verilebilecekti.

Bu alanda yapılan ilk çalışma alana hâkimiyeti ile tanınan aynı zamanda bu ilmin kurucusu olarak kabul edilen imam Şâfiî (ö. 204/820)ye ait İmam Abdurrahman b. Mehdi (ö. 198/813)'nin isteği doğrultusunda yazdığı Er-Risâle adlı eserdir.⁶ Şüphesiz bu eser mezheplerin ortaya çıkışına sebep olmaktadır. Zira bir grup kendi mezheplerini destekleyen hükümleri eserden kaideler şeklinde almış bazıları ise kendi mezheplerine ters düşen hususlarda eleştirmiş alternatif hükümler ileri sürmüşlerdir. Hanefî alimler Şâfiî'nin kendilerine muhalefet ettikleri hükümlere cevap verebilmek ve Hanefî fıkının usûlünü ortaya çıkarmak amacıyla eser üzerinde çalışmalara başlamışlardır. İşte bu noktada fıkıh usûlü aşama aşama ilerleme kaydetmiştir. Beşinci yüzyıla dek *er-Risâle* etrafında cereyan eden çalışmalar beşinci yüzyılda Kadı el-Bakillânî el-Eş'ârî (403/1012) ve kadı Abdulcebbar el hamedanî (416/1024) Usûlü fıkıh'ın tüm konularını ele

⁵ Ebû'l-Hasen Seyfuddîn 'Alî b. Muḥammed b. Sâlim es-Sa'lebî Âmidî, *el-İhkâm fi Usûlü'l-Ahkâm*, thk. 'Abdurrezzâk Afifî (Beyrut: el-Mektebu'l-İslâmî, 2007), 7 vd.

⁶ Muhammed bin İdris eş-Şafîi, *er-Risâle*, thk. Ahmed Muhammed Şakir (Beyrut) 7.

(YAZMAYIN)

almışlardır. Kadı El-Bakillânî “*et-Takrib ve’l-ir-şad*” adlı kitabından sonra Şeyhu’l Usûliyyin olarak tanınmıştır.

Herhangi bir hüküm vermek istendiğinde alimler öncelikle kuran ayetlerine dikkate almaktadırlar. Kuran hükümlerin birinci dereceden kaynağı olarak bilinmektedir. Tevatür olarak elimize ulaşması sebebiyle varlığı kesindir. Ancak kuranı kerimde her konu açıkça ayrıntıları ile beraber yer almamaktadır. Mevzu bahis hüküm gereken konu hakkında hiçbir hüküm yok ise yahut hüküm vermek için ayetin kendisi tek başına yeterli gelecek kadar açık şekilde yer almamış ise bu konudaki şüphelerin giderilmesi veya doğrudan hüküm vermek amacıyla ikinci kaynak olan sünnete başvurulmaktadır. Sünnet Kur’an’ın hükümlerini teyit edebilir, Kur’an’daki bir hükmü açıklayabilir veya Kur’an’da hüküm açıklanmayan bir konuda hüküm ortaya koyabilir. Eğer bu kaynaktan da herhangi bir hüküm çıkarılamazsa üçüncü derece delil kaynağımız olan icmâya başvurulmaktadır. Ancak bu noktada icmânın varlığından söz edebilmek için bir devirde yaşayan fakihlerin tamamının bir meselenin hükmü konusunda ittifak etmeleri gerekir. Bu üç kaynaktan da hüküm bulunmayan ancak bu kaynaklarda aralarında illet birliği ile bağlantı kurulabilecek hükümler ile ilişki kurarak müçtehitlerin hüküm verme işlemine kıyas denir. Kitab, sünnet, icmâ ve kıyas ile birlikte istihsan, istislah (Mesâlih-i Mürsele), Seddi Zerayi’ gibi kaynakları da bulunmaktadır.

2.2. Hadîs Usûlü

Müslümanlar islamın ilk yıllarında bilmedikleri konuları bizzat Hz. Peygambere sorabiliyorlardı. Hz. Peygamberin vefatından sonra ortaya çıkan sorunlar için hadîslere başvuruldu. Hadîs Peygamber efendimize ait söz, fiil ve takrirler olarak ifade edilmektedir, sonraları, bu rivayetlerin aktarımı ve bu aktarımı gerçekleştiren raviler ile hadîs ilmi konu alanı genişlemiş, rivayetlerin sened ve metin yönünden tenkidi amacıyla bir usûl ihtiyacı meydana gelmiştir. İlk iki asırlık zaman diliminde, râvilerin adalet ve güvenilirliğiyle alâkalı taksimata tâbi tutulması gibi uygulamalar ile ilk usûl çalışmaları ortaya çıkmıştır. hadîs faaliyetleri, Hicrî 2. ve 3. asır öncesinde hadîsler arasında ‘hadîs olan ve olmayan’ gibi tercih belirtme şeklinde gerçekleşmiştir. Hicrî 2. ve 3. asırdan itibaren râvileri güvenilir, zayıf ve metrûk şeklinde sınıflandırılması neticesinde “mürsel, münkatı’, mu’dal, müdelles, münker” gibi zayıflık dereceleri birbirlerinden farklı olan istilahlara ortaya çıkmıştır.⁷

Hadîs ilmi ilgilendiği alanlar itibari ile “rivâyetu’l-hadîs” ve “dirâyetu’l-hadîs” olarak iki kısımda değerlendirilmektedir. Hadîsin öğrenilmesi, derlenmesi ve aktarımı ya da hadîsleri içeren kitapları telif etme gibi faaliyetler, rivâyetu’l-hadîs alanına girmektedir. Rivayetlerin sened ve metin yönünden incelenmesi ise dirâyetu’l-hadîs kısmındandır.⁸ Bu incelemeler sonucu hadisler pek çok yönden sınıflandırılmıştır. Bu duruma örnek olarak Müslimin (ö. 261/875) Mukaddimesinde hadîsler arasında yaptığı ayrımı verebiliriz; Müslim hadisleri, istikamet ehli mutkîn (titiz) kimseler tarafından rivayet edilen hadîsler, zayıf râviler tarafından nakledilen ancak terkedilmeyi gerektirecek

⁷ Ahmet Yücel, *Hadîs İstilahlarının Doğuşu ve Gelişimi: Hicri İlk Üç Asır*, (İstanbul: MÜİF Yay, 1996) 158.

⁸ Mücteba Uğur, *Ansiklopedik Hadîs Terimleri Sözlüğü*, (Ankara: T.D.V.Y., 1992) 61.

düzeyde olmayan hadîsler ve metrûk râviler tarafından nakledilip rivayetine değer verilmeyen hadîsler Olmak üzere üç kısma ayırmaktadır.⁹ Hadîs Usûlünün bu ve benzeri ayrımları yapabilmek için gerekli tenkid yöntemlerinin geliştirilmesi ve bu yöntemlerin sistemli vaziyette uygulanabilmesi gibi gayeleri hedef edinmiştir.

Hadîs usûlü alanında yazılmış ve günümüze kadar ulaşan ilk eser İmam Şafii' nin esas itibariyle Şafii fıkhnın usûl ilkelerini konu edinen er-Risâle isimli eseridir. Bu eserde Ahâd haberlerle delil getirme, bir rivâyetin sahih olabilmesi için gerekli şartlar, tabiin mürsellerinin hangi şartlarda kabul edileceği, mâna ile rivâyet, hadiste nasih mensuh gibi hadis usulü konularının işlendiğine şahit olmaktadır.¹⁰ Ancak belirttiğimiz gibi hadîs usûlü konularına değinilmekte olup tümü itibari ile müstakil bir hadîs usûl kaynağı olarak değerlendirememekteyiz. Benzeri şekilde Usûl-i hadîs ve ona dair meseleler müstakil kitaplarda ele alınmadan önce Şahîh-i Müslim'in mukaddimesinde, Ebû Dâvûd'un (ö. 275/889) Mekkeliler'e yazdığı mektupta, Tirmizî'nin (ö. 279/892) el-Câmi'u-ş-şahîh'inin sonuna ilâve ettiği el-'İlel'de ve Buhârî'nin (ö. 256/870) tarih kitapları ile cerh ve ta'dîle ait eserlerde karşımıza çıkmaktadır.¹¹ Hadîs usûlü daha sonraları mütekaddimun dönemde Râmhürmüzî'nin (ö. 360/971) el-Muhaddisü'l-fâsıl beyne'r-râvî ve'l-vâ'î, el-Hâkim en-Nîsâbûrî'nin (ö. 405/1014) Ma'rifetü 'ulûmî'l-hadîs, el-Hatîb el-Bağdâdî'nin (ö.463/1071) el-Kifâye fî (ma'rifeti usûli) 'ilmî'r-rivâye, Müteahhirûn döneminde ise Kâdî İyâz'ın (ö.544/1149) el-İlmâ, İbnü's-Salâh'ın (ö. 643/1245) Ulûmü'l-hadîs adlı eserlerinde müstakil olarak ele alınmaktadır.¹²

Telif edilen bu eserler neticesinde "el-Cerh ve't-Ta'dîl"¹³, "Fikhu'l-Hadîs" (Hadislerin anlaşılmasını ve onlardan hüküm çıkarılmasını konu edinen ilim¹⁴), "Nâsihu'l-Hadîs ve Mensûhuh" (şer'î bir hükmün daha sonra gelen şer'î bir delille kaldırılması¹⁵), "Garîbu'l-Hadîs" (hadis metinlerinde yer alan ve az kullanılması dolayısıyla anlaşılması güç olan kelimeler ve bunları konu edinen ilim dalı¹⁶), "İlelu'l-Hadîs" (genellikle ilk bakışta farkedilmeyen ve hadisin sıhhatini zedeleyen kusurları inceleyen ilim¹⁷), "Muhtelifu'l-Hadîs"(sahih bir hadisin yine sahih olan bir veya birkaç hadise ya da diğer delillere zıt görünmesinin sebeplerini araştırır ve bunu gidermenin yollarını inceleyen ilim¹⁸) ve "Esbâbu Vurûdî'l-Hadîs" (hadislerin söylenme neden ve durumlarını inceleyen ilim) gibi birçok hadis ilmi ortaya çıkmıştır.

⁹ Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbûrî Müslim, *Sahîhu Müslim*, thk. Yâsir Hasen vd. (Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 2012) 4-5.

¹⁰ Ders Notu: Muhittin Düzenli, Hadîs Tarihi ve Usûlü, Samsun, 2020. s. 110-111.

¹¹ Ders Notu: Muhittin Düzenli, Hadîs Tarihi ve Usûlü, Samsun, 2020. s. 110.

¹² Detaylı bilgi için bkz. Ders Notu: Muhittin Düzenli, Hadîs Tarihi ve Usûlü, Samsun, 2020. s. 109-115

¹³ Bazı özel yöntemler kullanarak rivayetlerinin kabûlü veya reddi yönünden râviler hakkında değerlendirmelerden oluşan ilim. Bknz: Ahmet Yücel, *Başlangıçtan Günümüze Hadis Usulü*, (İstanbul: İFAN Yayınları, 2009) 269.

¹⁴ TDV İslâm Ansiklopedisi (TDV), "Fikhü'l-Hadîs" (28.12.2024).

¹⁵ TDV İslâm Ansiklopedisi (TDV), "Nasih" (28.12.2024).

¹⁶ Yücel, *Hadis Usûlü*, 274.

¹⁷ TDV İslâm Ansiklopedisi (TDV), "İlelü'l-Hadîs" (28.12.2024).

¹⁸ Yücel, *Hadis Usûlü*, 276.

2.3. Kelam Usûlü

Kelâm ilmi, getirdiği deliller vasıtası ile her türlü kuşku ve duraksamaları gidererek dînî akîdeyi veya iman konularını kanıtlamaya çalışmaktadır. Bu minvalde başka ilimlerde müstakil olarak ele alınan usûl konuları kelâm ilmi kapsamı içerisinde bulunmakta ayrı müstakil olarak ele alınmamıştır. Kısaca kelâm ilmi yalnızca “mesail” değil “vesâil” ilminde içermektedir. Mütakellimler bilginin doğruluğunu saptamak ve muhalif görüşü çürütebilmek amacıyla birçok yöneme başvurmuşlardır. Dönemin farklı yaklaşımlarının bu yöntemlere çeşitli etkileri görülmektedir. Yaygın olarak mütakellimler selef-halef ve mütakaddimin-müteahhirin şeklinde ayrımlara tabi tutulmuştur.

İlk iki grup olan selef-halef kelamda bilgiyi doğrulamak için kullandıkları yöntemler arasında farklılıklar mevcuttur. Selef naklî bilginin delillendirilebilmesi için yalnızca bir başka nakli bilginin kullanımını uygun görmektedir. Akli bilginin kullanımı kısıtlanmış, nassa aykırı herhangi bir te’vil ise caiz görülmemiştir. Nazar, tefekkür gibi istidlâl metodlarını nassa muhalefet etmediği sürece kabul etmişlerdir. Nitekim Bu noktada Allah tasavvurunu “Allah’ı şanına uygun olmayacak vasıflardan tenzih etmek, Allah’ın kendine sıfat olarak nispet etmiş olduğu niteliklerin hakikatini Allah’a havale etmek ve te’vile girişmemek, hatta tevilden kaçınmak” ifadeleri ile “et-tefvîz maa’t-tenzîh” düşüncesinde uygulamışlardır.¹⁹

Halef ise bu düşünceye karşın “et-te’vil maa’t-tenzîh” düşüncesini geliştirmiştir. Selefin yorum yapmadan açıklamaya çalıştığı naslardaki sıfatları, Allah’ın ulûhiyetine uygun bir şekilde te’vil etmeye çalışmışlardır. Bu noktada halef akli ve nakli delillerin birlikte daha verimli kullanabilecekleri bir yöntem geliştirmişlerdir.²⁰

Kelâm usûlü, ilk dönemlerinde akıl, nas ve dil sentezine dayanıyordu. Müteahhirîn döneminde vesâil amacıyla Aristo mantığı kullanılmıştır. Gazzâlî (ö. 505/1111) ile güç kazanan felsefî metot (Aristo mantığı) yöntemi zenginleştirmiş önceden beri kullanılagelen mütakaddimîn döneminin yöntemleri tercih edilmez hale gelmiştir. Kelâmcılar Yunan metafiziğinin bir kısmını alıp vesâil amacıyla kullandılar. Bunlardan bir olan Cevher-araz teorisi ile hudus delili geliştirilmiştir. Öte yandan madde-sûret, kıdem-i âlem, rûhun ölümsüzlüğü gibi konularda Yunan metafiziğine ve Meşşâî filozoflara muhalefet etmişlerdir.²¹

Kelam ile usûlü yani mesâil ile vesâil arasındaki yakınlık birçok alim tarafından, tanımlarında işaret edilmiştir. İmam Gazzâlî’nin “Ehl-i Sünnet akidesini muhafaza etmeyi ve bu akideyi bidat ehlinin bozmasından korumayı gaye edinmiş olan bir ilimdir.”²² Adududdîn el-İcî’nin (ö. 756/1355) “Deliller îrâd etmek ve şüpheleri gidermek sûretiyle dînî akidelerin ispatını sağlayan bir ilimdir”²³ İbn Haldûn’un ise “İmana taalluk eden akidelerin akîf delillerle müdafaa edilmelerini ve itikad esaslarında Selef ve Ehl-i sünnet

¹⁹ Hikmet Yağlı Mavil, *Ebu’l-Hasan El- Eş’ari’nin kelam sistemi ve kaynakları*. (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, 2011), s. 58.

²⁰ Mavil, *Ebu’l-Hasan El- Eş’ari’nin kelam sistemi ve kaynakları*, 58.

²¹ Çelebi - Güdeklî, “*Kelâm İlminin Ortaya Çıkışı*”, 396.

²² Gazzâlî, *el-Munkiz mine’-dalâl*, (çev. Osman Arpaçukuru), Beyan Yay., İstanbul, 2018 s. 33-34.

²³ Adududdîn el-İcî. *el-Mevâkıf fî ‘ilmi’ kelâm*. (Beyrut: Âlemü’l-kütüb) 34-35.

mezhebinden sapmış olan bid'atçilerin reddedilmesini ihtivâ eden bir ilimdir.”²⁴ şeklindeki tanımlarından da anlaşılacağı üzere kelimeler ilmi vahye dayanan İslam dininin akidelerini ispatlamak amacıyla araştırmak (bahs), düşünmek (nazar) ve akıl yürütmek (istidlâl-i aklî) gibi yöntemleri kullanmıştır.

Birçok âlim akıl ile ispat etme yöntemlerini ortaya koymaya çalışmışlardır. Bizler bu noktada bunlardan en önde gelen birkaç delil yöntemini ele alacağız.

Cedel Yöntemi

Cedel; doğru olduğu kabul edilen görüşün ve muhataptaki doğru olduğu kabul edilmeyen görüşün sözlü olarak ortaya konulmasıdır. İstidlal; kendi görüşünün doğruluğunun ve karşı görüşün doğru olmayışının delillerini düşünmek iken cedel ya da münazara bunu dile getirmektir. meşhurât ve müsellemat gibi iknai öncüllerin kullanıldığı, bir istidlal yöntemi olan cedel yöntemi aracılığıyla tartışan taraflar kendi delillerini karşılarındakinin deliline karşı savunmuşlardır. Eş'arî, nazar ve cedeli “tartışmak, düşünmek ve düşüncesini ispat etmek” anlamlarında değerlendirir.²⁵ Cedel yönteminin ilk amacı muhatapın düşüncesini çürütmektir. Bu yöntemin sağlıklı uygulanabilmesi için kelimeler ilminde “Edebî'l-cedel” adında eserler yazılmıştır.²⁶

Kıyas Yöntemi

Kıyas; “bir şeyi bir başka örneğe göre ölçmek ve karşılaştırmaktır.” Terimsel anlamı ise “fer'e aslın hükmünü vermek” demektir.²⁷ Temelde Asıl, fer, illet, hüküm olmak üzere dört unsurdan oluşmaktadır.²⁸ Kelami açıdan ortaya konulan delilin zan ifade etmemesi için aslında zan ifade etmemesi gerekir. Aksi takdirde İslam dinini temeli olan inanç sarsılmış olur.²⁹

Delâletü's-Şâhid ale'l-Gâib (İstişâd bi's-Şâhid ale'l-Gâib) Yöntemi

Mütekaddimin kelamcılarının yaygın olarak kullandığı bu akıl yürütme görülenden hareketle görülmeyenin bilgisini ortaya koymaktır. Aynı zamanda bilinenden bilinmeyene yapılan her kıyas kelimeler ilminde asıl itibari ile “âlemden Allah'a istidlâl etmek”³⁰ şeklinde uygulanmıştır.³¹

Sebr ve Taksim Yöntemi

Bu yöntem aslında bulunan muhtemel illetleri tek tek ele alıp, değerlendirip eleyerek doğruya ulaşmaktır. “taksim” aklî ihtimallerin belirlenmesi, “sebr” ise bu şıkların tek tek incelenmesi anlamına gelir.³² Bir durumun doğruluğu ve yanlışlığı hakkında pek çok hüküm söz konusu ise tüm hükümlerin teker teker incelenip yanlış olanların

²⁴ İrfan Abdülhamid, *İslâm'da İtikadi Mezhepler ve Akâid Esasları*, çev. M. Saim Yeprem (İstanbul: Marifet Yayınları, 1983) 131-133.

²⁵ Ebu Bekr İbn Fûrek, *Mücerradü Makâlâtü's-Şeyh Ebî'l-Hasan el-Eş'arî*, thk. Daniel Gimaret (Beyrut: Dâru'l-Maşrif, 1987) 293.

²⁶ Bayram Çınar, “İslam Kelamcılarının Araştırma Yöntemleri”, *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi* 5/3 (Aralık 2021), 399-408.

²⁷ Muhammed Âbid El-Câbirî, *Arap-İslam Kültürünün Akıl Yapısı*, çev. Burhan Köroğlu vd. (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2000) 188.

²⁸ El-Câbirî, *Arap-İslam Kültürünün Akıl Yapısı*, 205.

²⁹ Çınar, *İslam Kelamcılarının Araştırma Yöntemleri*, 402-404.

³⁰ Ebu'l-Me'âli Cuveynî, *eş-Şâmil fi usûli'd-dîn*, thk. Ali Sami en-Neşşar, (İskenderiyye: Dâru'l-Maarif, 1969) 105.

³¹ Çınar, *İslam Kelamcılarının Araştırma Yöntemleri*, 404-408.

³² TDV İslâm Ansiklopedisi (TDV), “SEBR ve TAKSİM” (28.12.2024).

çıkarılmasının ardından geriye kalan son ve akıl tarafından yanlışlanamayan hükmün doğru kabul edilmesiyle gerçekleşen istidlal türüdür.³³

Lugât ile İstidlal Yöntemi (İstidlâl bi'l-Lüga)

Her eser kendi dili üzerinde özel bir manaya sahiptir. Kur'an- Kerim'de Arapça indirilmiştir. Dolayısıyla Kur'an incelenirken dönemin insanların konuşması da incelenmeli ve kelimelerin hangi anlamda kullanıldığı esas alınmalıdır. Bu yöneme göre ortaya konular hükümler Arap dilinde konulan anlama ters olmamalıdır.³⁴

Mucize ile Delil Getirme Yöntemi

Peygamberlerin peygamberlik iddialarını kanıtlamak için ortaya koydukları insanüstü durumlar Allah'ın varlığının kanıtıdır. Bir insanın isteği üzerine evrendeki akışın bozulması ve istediği gibi gerçekleşmesi kelimeler ilmi açısından istidlal yöntemi olarak kabul edilmiştir. Bakillani bu yöntemi "Mucize, elinden mucize zuhur edenin iddiasının doğruluğuna delalet eder"³⁵ şeklinde açıklamıştır.³⁶

İttifak Edilenden İhtilaf Edilene (İstidlâl bi Müttefekin Aleyh Alâ Muhtelefin Fih) Yöntemi

Bu yöntem, doğruluğu kabul edilen şeyden hareketle bir benzerinin de doğru olduğunu kabul etmek ya da doğruluğu kabul edilmeyen şeyden hareketle bir benzerinin de doğru olmadığı sonucuna ulaşmaya denir. Şahidin gaibe delaleti yöntemine benzerlik taşımaktadır. Bilinenden bilinmeyene hareketle sonuç çıkarmayı elde etmek yerine üzerine ittifak edilen bir durumdan üzerine ihtilaf edilen bir sorunu çözüme kavuşturmayı amaçlamıştır.³⁷

Benzerlik ve Ortak İletten Sonuca Ulaşma Yöntemi

Yukarıda zikredilen üçüncü ve yedinci yöntemle benzerlik gösteren bu yöntem ayrı bir istidlal yöntemi olarak ele alınmıştır. Bir şeyden elde edilen hüküm onun benzerine de verilebilir düşüncesidir. Mesela Allah yoktan var edebilme gücüne sahiptir. Bu Allah'ın öldükten sonra da diriltebileceği, yaratabileceği gücüne sahip olduğunu da gösterir.³⁸

Nakli Deliller ile İstidlal (İstidlâl bi'l-Edilleti'n-Nakliyye)

Nassı yine nass ile açıklama yöntemidir. Temelde İslam'ın kaynağı Kur'an ve sünnettir ve ortaya konulan akli delillerde nassa uygun olmalıdır. Aksi düşünülemez.

Sonuç itibariyle Kelam ilmi inanılan doğruların ispatı ve reddedilen fikirlerin inkârı için deliller ortaya koyan bir ilimdir. Bu delileri de akıl-nakil ilişkisi içerisinde ortaya koymaya çalışmaktadır.³⁹

2.4. İslami Çevrede Mantık İlminin Gelişimi

³³ Ömer Türker, "Eş'arî kelâmının kırılma noktası: Cüveynî'nin yöntem eleştirileri", *İslâm Araştırmaları Dergisi* 19/ (2008), 1–23.

³⁴ Çınar, *İslam Kelamcılarının Araştırma Yöntemleri*, 409-411.

³⁵ Ebu Bekr Muhammed Bâkîllânî, *Kitâbu't-Temhîdî'l-Evâil ve Telhîsu'd-Delâil*, thk. İmâdüddin Ahmed Haydar, (Beyrut: Muessetu'l-Kutubu's-Sekafiye, 1987) 13.

³⁶ Çınar, *İslam Kelamcılarının Araştırma Yöntemleri*, 412.

³⁷ Çınar, *İslam Kelamcılarının Araştırma Yöntemleri*, 412-413.

³⁸ Çınar, *İslam Kelamcılarının Araştırma Yöntemleri*, 413-414.

³⁹ Çınar, *İslam Kelamcılarının Araştırma Yöntemleri*, 414.

Asıl olarak Arapça bir kelime olan “mantık” sözlükte, dil, ses ve konuşmak gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise “düşünme ve konuşma faaliyetinde zihni hatalardan koruyan, doğru düşünmenin yasalarını, ölçülerini ve yöntemlerini gösteren bir sanat veya ilim dalı” şeklinde tanımlanır.⁴⁰ Gazzâlî mantığı “bilinenden bilinmeyen elde edilmesine vasıta olan ilim”⁴¹ olarak tanımlamışlardır bu noktada mantığa akli melekelerin kullanımı ile hüküm çıkarma vazifesi biçilmektedir. Fârâbî (ö. 339/950) “Mantık sanatı, bütün olarak, akli düzeltmeye ve insanı haklarında yanılmasının mümkün olduğu bütün akılsallarda (ma’kûlât) doğru yola, hakikate götürmeye yarayan kanunları koyan bir ilimdir.”⁴² Cümleleri ile mantık ilminin tanım ve hedefini ortaya koymaktadır. Fârâbî, mantık ilminin insanı yanlıştan koruyan, doğruya ulaşma yolundaki kural ve sistemler bütünü olduğunu ortaya koymaktadır. Ona göre mantık, bilgiyi doğru şekilde elde etmeye, zihni düzeltmeye, insanı doğru yola ve gerçek tarafa yöneltmeye yarayan yasaları kullanma gücüdür.⁴³ Fârâbî mantık ilmine islami düşünce zaviyesinde yeni anlamlar kazandırmış onu geliştirmiştir. Fârâbî’nin mantık ilmine bakışından da anlaşılacağı gibi Mantık, insanın bir yöntem vasıtasıyla doğru bilgiyi tayin etmesine yarayan bir ölçüt konumundadır.

Aynı zamanda ilimlere yol ve usûl gösteren özelliklerinden dolayı önemli bir alet ilmi olarak görülmüştür. Birçok ilmin dâhilinde ondan faydalanılmaktadır. Mantık ilmi geçmişten günümüzde islami ilimlerle birlikte medreselerde ve ilahiyat fakültelerinde okutulmuştur.⁴⁴

3. Nahiv Usulü Gelişim Aşamaları

Arap dili en geç milattan önce beşinci yüzyıla dayanan ve günümüze kadar aralıksız kullanımı devam eden nadide yeryüzü dillerindedir. Arap dilinin geçmişine Semûd, Safevî ve Lihyân gibi önde gelen yazıtlar ışık tutmuş, zengin dil hazinesine sahip olduğunu bu eserler aracılığıyla öğrenmekteyiz. Cahiliye döneminde kendi coğrafyası içinde kullanılan Arap dilinin nitekim kendi coğrafyasını aşması İslam dini ile olmuştur. İslam dininin sınırları içerisinde Arap dilinde kullanılmış bu gelişme birbirleri ile doğru orantılı ilerlemiştir. İslam dini gibi herhangi bir zorlama ya da dayatma olmaksızın insanların onu kabullenışı gittiği coğrafyalarda Arapçanın kalıcı olmasına sebep olmuştur. Arap grameri kurallarının ilk kaynakları dili en doğru kullanan bedevilere dayanmaktadır. Zira dilin en temiz ve saf hali yerleşik Araplarda bulunmaktaydı Birçok coğrafyada birçok dil ve kültür sahip Arap olmayan birçok insanın İslam dinini kabulü ve Arap dili ile tanışması sonucu Arap dilinin bazı sorunlar ile karşılaşmasına sebep olmuştur. İnsanlar Arap dilini genellikle sözlü olarak öğreniyor, gramer anlamında ilerleyemiyorlardı. Önceleri bu durum günlük konuşma esnasında küçük hatalar ile sonraları ise lahn denen kıraat ve gramerdeki hatalar ayet ve hadîs telaffuzuna kadar sirayet etmişti. Arapçanın kullanım kapsama alanının gelişmesi ile sorun günden güne büyümesi doğrudan dil dolaylı yoldan din ile iştigal eden âlimleri rahatsız etmiş ve onları bu konuda harekete geçme

⁴⁰ TDV İslâm Ansiklopedisi (TDV), “Mantık” (28.12.2024).

⁴¹ Gazzâlî, *Makasidu’l-Felâsife*, thk. Süleyman Dünya (Mısır: Daru’l-Mearif, 1961) 10.

⁴² Ebû Nasr Fârâbî, *İhşâ’ü’l-’ulûm*, thk. Osman Muhammed Emîn. (Kahire: Mektebetu’l-Hancî, 1350/1931), 21-22

⁴³ Ebû Nasr Fârâbî, *Kitabü’t-Tenbîh ala Sebîli’s-Sâade*, neşr. Ca’fer Âl Yasin, (Beyrut: 1992), 253

⁴⁴ İbrahim Emiroğlu, *Klasik Mantığa Giriş*, (Ankara: Elis Yayınları, 2010), 1-3.

gereksinimi hissettiriyordu. Bu âlimlerin bu soruna yönelik attığı ilk adımlar ise Hicri II. Yüzyılda “Lahnü’l-âmmе, mâ telhanü fihî’l-âmmе, Lahnü’l-avâm, Lahnü’l-havâs” gibi başlıklar altında tespit edilmiş bilimsel olarak ortaya eserlerde kendine yer bulmaya başlamıştır.

İşte bu noktada nesilden nesile şifahen aktarılan Arap dili için bir gramer sistemi eksikliği tespit edilmiştir. Arap dili ile yeni tanışmış insanların başvuracağı gramer kurallarının bir arada bulunan bir kaynak olması gerekmektedir idi. Bu durumda Arap dili kendi özünü kayıt altına alarak hem bulunduğu coğrafya dışına hem de bulunduğu zaman dilimi dışına çıktığında dış etkenlere karşı koruyabilecek hale gelecekti. Nahiv ilminin ortaya çıkışında birçok kaynakta Ebü’l-Esvеd Ed-Düelî ön plana çıkmaktadır. Nitekim Ali b. Ebi Talibin onu bu alana yöneltmesi ve onun nahiv alanında ilk başlıkları ortaya koyması, sistematik bir yapının ilk nüveleri haline gelmesine sebep olmuştur. İlk dönemlerde, ed-Düelî ile ilk nüveleri ortaya çıkan gramer çalışmaları, zaman ilerledikçe artmıştır. El-Hadramî (ö. 117 h.) es-Sekâfî (ö.149 h.), Halil b. Ahmed (ö. 175 h.), Sîbeveyhi (ö. 180 h.) ve İbn Cinnî gibi şahsiyetlerin yetişmesini sağlamıştır.

Günümüze ulaşan en eski nahiv çalışması ise Sibeveyh’e ait olan el-Kitab’dır. Bir gün hocası Hammâd’ın huzurunda okuduğu hadîste, irab hatası yapması onu derinden etkilemiştir. Duyduğu üzüntüden Ötürü kendini nahve adanmış el-kitab adlı eseri kaleme almıştır. Sibeveyhin ardından öğrencisi İbn Serrac ise söz konusu nahiv usulü alanında ilk usûl adını taşıyan el-usûl adlı eseri telif etmiştir. Arap grameri alanında birçok âlimin üst üste yaptığı çalışmalar birikimli bir vaziyette büyümüştür sınırları belirlenmiş bir sistem haline gelmiştir. Önceleri sentaks ve morfoloji çalışmaları nahiv adı altında yapılırken h. II. Asrın sonlarına doğru sarf kısmı teşekkül etmiş günümüzde kullanılan ayırım meydana gelmiştir.

Nahiv ilmi dilin farklı coğrafyalarda öğretilmesi ve üzerine çalışılması ile gelişmeye devam etmiştir. Dil âlimleri nahiv kurallarının nereden geldiğini ve nasıl oluştuğunu bulmaya ve ortaya koymaya çalışmaktaydı. Nahiv ilmindeki amil kuralların, muhtelif yollarla elde edilmesi ve elde edildiği yollar hakkındaki tartışmaların çoğalması bir metoda sahip olmayı zaruri ihtiyaç haline getirmişti. Bu sebeple ilk dil âlimlerinin nahiv çalışmalarında sıklıkla bu alana temas edilmiştir. İşte bu noktada birçok âlim birbirinden farklı yöntemler ile nahiv usulünü ortaya çıkarmaya çalışmışlardı. Nahiv usulünün tanımını ilk olarak İbnu’l-Enbârî yapmıştır ona göre nahiv usulü, nahvin usûl ve fûrûunun kendilerinden istinbat edildiği delillerden ibarettir.⁴⁵ Enbârî bu alanda daha önce parça parça bulunan konuları Luma’ el-edille adlı eserinde müstakil olarak işleyen ilk âlimdir. Suyûtî ise el-İktirâh fî usulî’n-nahv ile Enbârî dâhil olmak üzere birçok âlimden yaptığı alıntı ve bunlar arasında yaptığı tercih ile konu hakkındaki en şamil kaynağı ortaya koymuştur.

İbnu’l-Enbârî nahiv metotlarını nakil, kıyas ve istishâbu’l-hâl olarak belirlerken⁴⁶ İbn Cinnî semâ, icmâ, kıyâs ve istihsan olarak belirlemiştir⁴⁷. Suyûtî ise İbn Cinnî’nin belirttiği bu üç

⁴⁵ Ebu’l-Berekât İbnu’l-Enbârî, *Luma’ el-edille*, nşr. Sa’id el-Afgânî, (Dimaşk: 1957) 80.

⁴⁶ İbnu’l-Enbârî, *Luma’ el-edille* 81.

⁴⁷ İbn Cinnî, *el-Hasâis*, I, 96, 100, 109, 117, 133.

metoda ek olarak ibn Enbârî de var olan istishab'ıda ekleyerek sema, icmâ, kıyas, istishab olarak dört ana madde halinde açıklamıştır. Suyûtî bu delillerin yanında çeşitli deliller başlığı altında el-istidlâl bi'lakş, el-istihsân, el-istikrâ', 'ademu'n-naẓîr ve 'ademu'd-delîl gibi başka metotları tespit etmiştir. Ancak bu maddelere diğer dört maddeye değindiği kadar değinmemiş özet halinde açıklamıştır.⁴⁸ Teâruz ve tercih başlığı altında delillerden elde edilen kuralların birbiri ile çelişme durumu ve bu durumda hangi yönde tercih kullanılacağına değinmektedir. Son bölümde ise hüküm çıkaran kişide bulunması gereken özelliklerine değinmiş bu alanda çalışma yapmak isteyen kişilerin neler öğrenmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

4. Diğer Usûl İlimlerinin Nahiv Usûlüne Etkileri

Nahiv ilminin ana omurgasını oluşturan bilgilerin doğrulanması ve işlenmesi amacı ile bu ilimde de bir usûl ilmi ihtiyaç haline gelmiştir. Diğer ilimlerin usûl gelişim süreçlerinden bir süre sonra oluşması onun diğer usûllerden etkilenmesine sebep olmuştur. Bu etkilenmeler neticesinde birçok farklı ilimlere ait unsurlar nahiv usulü içerisinde yer almıştır. Bu ilimler içerisinde bahsini ettiğimiz fıkıh usulü, hadîs usulü kelim ve mantık ilimleri belirli noktalarda nahiv usulüne etki etmektedir. Bunlardan en önemlisi hiç şüphesiz fıkıh usulü ilmidir. Nahiv usulü alanında yapılan çalışmalar bizlere gösteriyor ki nahiv âlimleri usûl belirlemek amacıyla fıkıh usulünü esas almışlardır. İbn Cinnî eserinin fıkıh usulüne benzediğini belirtirken⁴⁹ Suyûtî, nahiv usulü tanımında fıkıh ve usulü arasındaki ilişkinin nahiv ve usulü arasındaki ilişkiye benzediğini belirtmektedir.⁵⁰ Nitekim kavram ve yöntem açısından iki ilim büyük benzerlikler içermektedir. Keza karşılaşılan metinlerin doğruluğunu tespit edebilmek amacıyla hadîs usulü yöntemlerine başvurulmuştur. Suyûtî bu iki ilim arasındaki yakınlığa hadîs ile lugat ilmini aynı vâdide akan iki kardeş nehre benzetererek dikkat çekmektedir.⁵¹ Kelim ilmi ile ise benzeri amaçlar doğrultusunda, var olan nakli bilgiler akli yöntemler ile işlemeye çalışmıştır. Bizler bu ilimlerin nahiv ilmi ile temas ettiği noktaları elimizden geldiğince ortaya koymaya çalışacağız.

Kavram ve yöntem açılarından fıkıh usulü ile birçok benzerlik taşıyan nahiv usulü ilmi, eldeki dilsel verilerin, sened ve metin açısından değerlendirmesinde ise hadîs usulü ilmine benzerlik göstermektedir. Hadîs âlimlerinin hadîs metni üzerine uyguladıkları usûl ve yöntemleri nahiv âlimleri ise eldeki dil malzemesine uygulamışlardır. Nakillerin sınıflandırılmasında hadîs âlimleri gibi mütevatir ve âhâd gibi ayrımlara tabi tutmuşlardır.⁵² Hadîs ilminde kavramsal olarak "Bir hadîsi, senedinin başından sonuna kadar, yalan söylemede birleşmeleri aklen ve âdeten mümkün olmayacak kadar çok kimsenin birbirinden rivâyet etmesi" anlamına gelen tevatür nahiv ilminde aynı anlamda kullanılmıştır. Hadîs usulünde kullanılan semâ, kıraat, icâzet, vicâde gibi rivâyet yöntemlerini kullanmışlardır.

⁴⁸ Suyûtî, *el-İktirâh fî usûli'n-nahvi*, 98-101.

⁴⁹ İbn Cinnî, *el-Hasâis*, 1/2.

⁵⁰ Suyûtî, *el-İktirâh fî usûli'n-nahvi*, 15.

⁵¹ Celâluddîn Abdurrahmân es-Süyûtî, *el-Müzhir fî ulûmi'l-luga ve envâihâ*, (thk. Muhammed Câdelmevlâ, Ali Muhammed Bîcâvî, Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim), (Kahire: Dâru İhyâ'î'l-Kütübî'l-Arabîyye) 691.

⁵² Ali Benli, *Ebû İshâk Eş-Şâtîbî'de Nahiv Usulü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013) 9.

Fıkıh usulü ve nahiv usulü ilişkisine öncelikle âlimlerin yaklaşımında başlamamız gerekir. Nahiv usulü ilmîni oluşturan âlimler eserlerin bu ilmi fıkıh usulü alanında bulunan yöntem ve sistemi nahiv ilmîne uygulamaya çalıştıklarını açıkça dile getirmektedirler.⁵³ Bu sebeple olsa gerek iki usûl eserlerinin bab şekil ve içeriklerinde büyük benzerlikler mevcuttur. İki ilimde de eldeki nakli bilgi birtakım akli yöntemler vasıtasıyla yeni hüküm elde etmektedir. Aradaki benzerlik usûl ilminin tanımı, dil kökeni, hükümler, lafızların delaleti gibi konularda sınırlı kalmamıştır delil elde etmek amacıyla kullanılan Kitap, Sünnet, icmâ, kıyas, istihsân ve istishâb kaynakları iki ilimde de bulunmaktadır. Bu kaynakların değeri bağlamında birtakım farklılıklar bulunsa da bunların şartları, kısımları ve delil oluşları, yönünden benzerlik taşıdığı gibi aralarında teâruz ve tercih yöntemleri açısından da büyük benzerlikler söz konusudur. İki ilimde de müctehidin şartları ve telifik konuları bulunmaktadır. Koyulan hükümler de vâcib, câiz, mümteni gibi aynı terimler ile vasıflandırılmaktadır. Görüldüğü üzere aradaki yakınlık yalnızca kelime benzerliği olarak sınırlı kalmamıştır. İki ilim arasındaki sistem ve sistemi oluşturan parçaların anlam ve etkileri arasında da büyük yakınlık içermektedirler.

Ele aldığımız diğer ilimlerin aksine kelim ilmi usul anlamında müstakil bir oluşum göstermemiştir. Ancak elde edilen nakli delillerin kanıtlanması noktasında akli istidlal yöntemleri belirlemişler ve uygulamışlardır. Bu noktada nahiv usulü kelim ilmîne benzerlik göstermektedir zira Enbârî ye ait olan “nahiv usulü, nahvin usûl ve fûrûunun kendilerinden istinbat edildiği delillerden ibarettir.”⁵⁴ Nahiv usulü tanımı bu benzerliği gözler önüne sermektedir. Söz konusu ilimler içerisinde kıyasın kelimde, fıkıh ve nahiv ile çok benzeri şekilde uygulanmasına Câbirî (1936-2010) “kıyasın epistemolojik açıdan kelimdeki genel çerçevesi, fıkıh ve nahivdeki durumundan farklılık arz etmez”⁵⁵ sözleri ile değinmiştir. Ancak fıkıh ve nahivdeki kıyasın sonucu elde edilen hükmün zanni, kelim ilmînde uygulanan kıyas sonucu elde edilen hükmün ise ilmi olduğunu iddia etmiştir.⁵⁶

Nahiv usulünde mantık ilminin pek çok yönden etkisi görülmektedir. Bu etkinin en büyük sebeplerinden birisi Zeccâcî, Rummânî, İbn Cinnî ve Cürcânî gibi mantık ve dil alanlarında çalışmaları olan âlimlerdir. İştigal ettikleri iki alanda sahip oldukları verileri birbirleri üzerinde uygulamaları nitekim nahiv ilminin mantık ilmînden etkilenmesine sebep olmuştur.⁵⁷ İki ilmin ortak İstidlâl yöntemlerinden olan kıyâs ve illet bahsi nahiv ilmîndeki mantık ilminin en büyük etkilerinden biri olduğu söylenebilir. Makâle fî tebyîni'l-fasl beyne sînâ'ateyi'l-mantiki'l-felsefî ve'n-nahvi'l-'Arabî adlı eserinde Yahya b. Adî (ö. 974) lafız ve mânâ ayırımını iyice belirlemiş ve nahvin bir ilim olabilmesi için mantığa ihtiyaç duyduğunu ortaya koymuştur. İbn Vehb ise el-Burhân fî vücûhi'l-beyân adlı eserinde

⁵³ Süyûtî, *el-İktirâh fî usûli'n-nahvi*, 16; ; İbn Cinnî, *el-Hasâis*, 1/2; Ebu'l-Berekât İbnu'l-Enbârî, *Nüzhetu'l-elibbâ' fî tabakâti'l-üdebâ'*, thk: İbrahim es-Sâmirî (Ürdün: Mektebetü'l-Menâr, 1985), 76.

⁵⁴ İbnu'l-Enbârî, *Luma' el-edille* 80.

⁵⁵ El-Câbirî, *Arap-İslam Kültürünün Akıl Yapısı*, 190.

⁵⁶ El-Câbirî, *Arap-İslam Kültürünün Akıl Yapısı*, 205.

⁵⁷ Sâdık Türker, “Erken Klasik Arap Dilbilgisel Düşüncesinde (EKADD) Kıyâs ve Temelleri”, *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi* 11 (Mart 2007), 142-145.

nahiv ilmi ile mantık ilmini birbirleri üzerine uygulamaya çalışması kendisinden sonraki dalcileri etkisi altına almıştır.⁵⁸

5. Sonuç

Peygamber efendimizin döneminde potansiyel halde bulunan ancak varlık göstermeyen islami ilimler, Peygamberimizin vefatından ilahi buyruğun yerine uygun şekilde getirilebilmesi amacıyla ortaya çıkmıştır. İslami ilimler bünyesinde incelenen meselelerin, çözümünde daha etkin olabilmek amacıyla usûl anlayışı gelişmiştir. Kimi zaman önceden gelen nakli delilleri desteklemek kimi zaman ise akli yöntemler ile bunlardan yeni akli delil elde edilmek amacıyla usûl çokça kullanılmış nihayetinde ana ilminden ayrılarak müstakil bir ilmi mecra haline gelmiştir. Diğer ilimlerin oluşum sürecinin hemen ardından ortaya çıkan nahivde usûl anlayışı, bu gerekçeler ile tesis edilmiştir. Nahiv de usûl yöntemlerinin belirlenmesi ve bunların sistemli vaziyette sunulabilmesi için pek çok ilimden faydalanılmıştır. Bu etkilenmeler nahiv usulündeki her bir konu ve yöntem içerisinde yaygın şekilde görülmektedir. Bu çalışma ile usûl anlayışının tüm ilimlerde hemen hemen aynı amaç ve doğrultuda meydana geldiğini görmekteyiz. Kendi ilmi sahalarının gerekliliklerini karşılamak amacıyla bazı küçük içerik ve yöntem farklılıklarının olmasına rağmen genel anlamda birçok ortak kavram ve yöneme sahip olduklarını görüyoruz. Çalışma nahiv ve diğer ilimler arasında bir bakıma dar bir alanda gerçekleşmesine rağmen elde edilen veriler bizlere bu alanın genişletilebileceği düşüncesini yansıtmaktadır. Farklı âlimler ve eserleri bağlamında ya da incelenecek farklı ilimler ve türevleri arasında yeni bağlar kurulabilir.

Kaynakça

- Abdülhamid, İrfan. İslâm'da İtikadi Mezhepler ve Akaid Esasları. Çev. M. Saim Yeprem. İstanbul: Marifet Yayınları, 1983
- Âmidî, Ebû'l-Hasen Seyfuddîn Ali b. Muhammed b. Sâlim es-Sa'lebî, el-İhkâm fî Usûlü'l-Ahkâm, tahk. Abdurrezzak Affî, Beyrut: el-Mektebu'l-İslâmî, 2007.
- Bâkîllânî, Ebu Bekr Muhammed. Kitâbu't-Temhîdî'l-Evâil ve Telhîsu'd-Delâil. thk. İmâdüddîn Ahmed Haydar. Beyrut: Muessestu'l-Kutubu's-Sekafiye, 1987.
- Benli, Ali, Ebû İshâk Eş-Şâtıbî'de Nahiv Usûlü. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.
- Cuveynî, Ebû'l-Me'âlf. eş-Şâmil fî Usûli'd-Dîn. tahk. Ali Sami en-Neşşar. İskenderiyye: Dâru'l-Maarif, 1969.
- Çelebi, İlyas – Güdekli, Hayrettin Nebi. “Kelâm İlminin Ortaya Çıkışı ve Diğer İslâmî İlimlerle İlişkisi”. İslâmî İlimlerde Metodoloji– IV Temel İslâm İlimlerinin Ortaya Çıkışı ve Birbirleriyle İlişkileri. ed. İlyas Çelebi. 369-418. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014

⁵⁸ Ali Durusoy, “Nahiv-Mantık Tartışmaları Bağlamında Sekkâkî'nin Yeri ve Önemi”, *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 27 (Şubat 2004), 28-30.

(YAZMAYIN)

- Çınar, Bayram. "İSLAM KELAMCILARININ ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ". Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi 5/3 (Aralık 2021), 395-419. <https://doi.org/10.52115/apjir.972614>.
- Durusoy, Ali. "Nahiv-Mantık Tartışmaları Bağlamında Sekkâkî'nin Yeri ve Önemi". Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 27 (Şubat 2004).
- el-Câbirî, Muhammed Âbid. Arap-İslam Kültürünün Akıl Yapısı, çev. Burhan Köroğlu vd., İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2000.
- Emiroğlu, İbrahim. Klasik Mantığa Giriş. Ankara: Elis Yayınları, 2010.
- es-Süyûtî, Celâluddîn Abdurrahmân. el-İktirâh fî Usûli'n-Nahv, tahk. Abdulhakim 'Atiyye, 2. basım, İstanbul: Dârü'l-Beyrûtî, 1427/2006.
- es-Süyûtî, Celâluddîn Abdurrahmân. el-Müzhir fî Ulûmi'l-Luga ve Envâihâ. tahk. Muhammed Câdelmevlâ, Ali Muhammed Bîcâvî ve Muhammed Ebû'l-Fazl İbrahim, Kahire: Dârü l'İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye, tarihsiz.
- eş-Şafii, Muhammed bin İdris. er-Risâle. thk. Ahmed Muhammed Şakir. Beyrut. tarihsiz
- Fârâbî, Ebû Nasr. İhşâ'ü'l-'ulûm, tahk. Osman Muhammed Emîn. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1931.
- Fârâbî, Ebû Nasr. Kitâbü't-Tenbîh ala Sebîl's-Saâde. neşr. Ca'fer Âl Yasin. Beyrut, 1992.
- Gazzâlî, el-Munkiz mine'd-Dalâl, çev. Osman Arpaçukuru, İstanbul: Beyan Yayınları, 2018.
- Gazzâlî. Makasidu'l-Felâsife. tahk. Süleyman Dünya. Kahire: Daru'l-Mearif, 1961.
- İbn Cinnî, Ebû'l-Feth. el-Hasâis, thk. Muhammed Ali en-Neccâr, Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 1983.
- İbn Fûrek, Ebû Bekr. Mücerradü Makâlâtî's-Şeyh Ebî'l-Hasan el-Eş'arî. tahk. Daniel Gimaret, Beyrut: Dârü'l-Maşrîk 1987.
- İbnu'l-Enbârî, Ebû'l-Berekât. Luma' el-Edille. neşr. Sa'îd el-Afgânî. Dimaşk: 1957.
- İbnu'l-Enbârî, Ebu'l-Berekât. Nüzhetü'l-elibbâ' fî tabakâti'l-üdebâ'. thk: İbrahim es-Sâmîrî. Ürdün: Mektebetü'l-Menâr, 1985
- Îcî, Adudüddîn. el-Mevâkîf fî 'ilmi'l-Kelâm. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, tarihsiz.
- Mavil, Hikmet Yağlı. Ebû'l-Hasan el-Eş'arî'nin Kelam Sistemi ve Kaynakları. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2011.
https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/311962/yokAcikBilim_420725.pdf?sequence=-1
- Muhittin Düzenli, Hadîs Tarihi ve Usûlü, ders notu, Samsun, 2020.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbü'rî. Sahîhu Müslim. thk. Yâsir Hasen vd. Beyrut: Müessesetü'r-risâle, 1. Baskı, 2012.
- TDV, TDV İslâm Ansiklopedisi. " FIKHÜ'L-HADÎS ". erişim 28 Aralık 2024 <https://islamansiklopedisi.org.tr/fikhul-hadis>
- TDV, TDV İslâm Ansiklopedisi. " İLELÜ'L-HADÎS ". erişim 28 Aralık 2024 <https://islamansiklopedisi.org.tr/ilelul-hadis>
- TDV, TDV İslâm Ansiklopedisi. " NESİH ". erişim 28 Aralık 2024 <https://islamansiklopedisi.org.tr/nesih--seriat#1>
- TDV, TDV İslâm Ansiklopedisi. " SEBR ve TAKSİM ". erişim 28 Aralık 2024 <https://islamansiklopedisi.org.tr/sebr-ve-taksim>
- TDV, TDV İslâm Ansiklopedisi. "MANTIK". erişim 28 Aralık 2024 <https://islamansiklopedisi.org.tr/mantik>

TDV, TDV İslâm Ansiklopedisi. "MESÂİL". erişim 28 Aralık 2024 <https://islamansiklopedisi.org.tr/mesail>

Türker, Ömer. "Eş'arî Kelâmının Kırılma Noktası: Cüveynî'nin Yöntem Eleştirileri", İslâm Araştırmaları Dergisi, 19 (2008).

Türker, Sâdık. "Erken Klasik Arap Dilbilgisel Düşüncesinde (EKADD) Kıyâs ve Temelleri". Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi, 11 (Mart 2007).

Uğur, Mücteba. Ansiklopedik Hadîs Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992.

Yücel, Ahmet. Başlangıçtan Günümüze Hadis Usulü. İstanbul: İFAN Yayınları, 2009.

Yücel, Ahmet. Hadîs İstilahlarının Doğuşu ve Gelişimi: Hicrî İlk Üç Asır. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1996. **Orijinallik Beyanı / Declaration of Authenticity (TR VE İNGİLİZCE-Zorunlu) (son sayfada)**

Makale genel kabul gören **Akademik İntihal** veya **Turnitin** gibi web tabanlı bir sistemde taranmış ve benzerlik oranı %20'yi geçmemiş olmalıdır.

Akademik Etik Beyanı / Academic Ethics Statement (TR VE İNGİLİZCE-Zorunlu)

"*Nahiv Usûlünün Gelişiminde Diğer Usûl İlimlerinin Etkileri/ The Effects Of Other Science Methodologies On The Development Of Grammatical Methodology*" başlıklı makale bilimsel araştırma tekniklerine ve akademik etik ilkelerine uyularak hazırlanmış, veriler üzerinde herhangi bir tahrifat veya çarpıtma yapılmamış, başka bir araştırmadan kısmen veya tamamen intihal edilmemiş, yayınlanması amacıyla başka bir yayın organına gönderilmemiştir.

Şayet makale lisansüstü tezden üretme ise bu durum şu şekilde belirtilir:

Bu çalışma Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalında 2025 yılında Dr. Öğr. Üyesi İrfan KAYA danışmanlığında hazırlanan "Suyûtî'nin Nahiv Usûlüne Katkıları –El-İktirâh Özelinde-" başlıklı Yüksek Lisans tezinden üretmedir.

Çatışma Beyanı / Conflict Statement (TR VE İNGİLİZCE - Zorunlu)

"*Nahiv Usûlünün Gelişiminde Diğer Usûl İlimlerinin Etkileri/ The Effects Of Other Science Methodologies On The Development Of Grammatical Methodology*" başlıklı makaleye %60 oranında İrfan Kaya, %40 oranında Sinan Arslan katkıda bulunmuştur. Bu çatışma beyanı Makale başvuru formunda açıkça belirtilmiştir.

Teşekkür / Thank Text ve/veya İthaf / Dedication (TR VE İNGİLİZCE – Teşekkür, Makale Lisansüstü Tezlerden Üretilmişse Zorunlu)

Bu makale Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Dr. Öğr. Üyesi İrfan Kaya danışmanlığında Sinan Arslan tarafından hazırlanmakta olan "Suyûtî'nin Nahiv Usulü İlimindeki Yeri-el-İktirâh Örneğinde- isimli tezden üretilmiştir.

Yazarlık Katkısı / Authorship Contribution ((TR VE İNGİLİZCE - Zorunlu)

"*Nahiv Usûlünün Gelişiminde Diğer Usûl İlimlerinin Etkileri/ The Effects Of Other Science Methodologies On The Development Of Grammatical Methodology*" başlıklı makaleye %60 oranında İrfan Kaya, %40 oranında Sinan Arslan katkıda bulunmuştur. Bu çatışma beyanı Makale başvuru formunda açıkça belirtilmiştir.